

Марына Свістунова / Maryna Svistunova

Białoruski Uniwersytet Państwowy (Białoruś)

Belarusian State University (Belarus)

e-mail: miskaf@mail.ru

Вывучэнне паланізмаў у беларускім мовазнаўстве (40-я гады XX ст. – XXI ст.)¹

Study of Polonisms in Belarusian Linguistics (from the 1940s to the 21st Century)

Badania polonizmów w językoznawstwie białoruskim (lata 40. XX w.–XXI w.)

Перыяд актыўных пошукаў шляхоў развіцця і выпрацоўкі літаратурных нормаў беларускай мовы, які прыйшоўся на 20-я гады XX ст., ужо ў наступнае дзесяцігоддзе быў заменены новым, з якасна іншымі арыенцірамі, указанымі тагачаснай палітычнай сітуацыяй і абставінамі. Адыход ад палітыкі беларусізацыі і барацьба з „нацыянал-дэмакратызмам”, што распачаліся ў другой палове 20-х гадоў, прыняцце новага напрамку развіцця, задэклараванага рэзалюцыяй аб выніках мовазнаўчай дыскусіі 1930 года і пастановай СНК БССР *Аб зменах і спрашчэннях беларускага правапісу* 1933 года, кардынальна змянілі вектары развіцця беларускай мовы. Калі ўлічыць, што гэтыя працэсы суправаджаліся ізаляцыяй і фізічным знішчэннем беларускіх навукоўцаў (сярод якіх і многіх філолагаў – гл., напрыклад, (Магаkou, 1997–2002)), то затуханне дзейнасці ў галіне мовазнаўства, што назіраецца пасля 1933 года, выглядае цалкам заканамерным. Выдадзеныя ў 1934 годзе зборнікі *Пісьменнікі БССР аб рэформе правапісу беларускай мовы* і *Пісьменнік і мова* дэманструюць не столькі мовазнаўчыя пошукі аўтараў, колькі іх адданасць пануючай ідэалогіі.

¹ Артыкул напісаны ў межах выканання задання 4.1.01.1 „Інавацыйныя і традыцыйныя працэсы ў станаўленні і развіцці лексічнага складу беларускай мовы” падпраграмы „Беларуская мова і літаратура” Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў „Эканамічнае і гуманітарнае развіццё беларускага грамадства” і з’яўляецца працягам вывучэння паланізмаў і стаўлення да іх, якія разглядаюцца як вынікі працэсу запазычвання (гл.: Swistunowa, Maryna (2017). „Вывучэнне паланізмаў у беларускім мовазнаўстве і стаўленне да іх (XIX ст. – 1930-я гг.)”. У: Журнал Белорусского государственного университета. Филология = Journal of the Belarusian State University. Philology, 2017, 2, s. 39–49).

Навуковае вывучэнне паланізмаў у 1940-я гады, а больш правільна сказаць – яго адсутнасць, трохі парадаксальным, на першы погляд, чынам абумоўлена стаўленнем да іх. Парадаксальным, таму што зазвычай у мовазнаўстве адбываецца наадварот – на падставе вывучэння, асэнсавання моўных фактаў ці з’яў фарміруюцца адносіны да іх. Аднак у савецкім мовазнаўстве, падпарадкаваным пануючай ідэалогіі і палітычнай кан’юнктуры, такое стаўленне было дэтэрмінавана пазалінгвістычнымі фактарамі і праявілася як квазінавуковае.

Стаўленне да паланізмаў у беларускім мовазнаўстве на пачатку 40-х гадоў фактычна было працягам прынятага ў папярэдняе дзесяцігоддзе – запазычанні з польскай мовы разглядаліся як антысавецкія элементы, якія нібыта выкарыстоўваліся „нацдэмамі” для таго, каб максімальна аддаліць беларускую мову ад рускай, маючы пры гэтым на мэце праз паланізацыю арыентаваць Беларусь на Захад і падрыхтаваць адрыў беларускай мовы ад рускай, а БССР ад СССР. Аўтары калектыўнай працы „*Навука*” на службе нацдэмаўскай контррэвалюцыі (1931) Л. Бабровіч, І. Шпілеўскі, В. Бандарэнка, С. Вальфсон, Я. Мацюкевіч сярод напрамкаў „апрацоўкі” беларускай мовы „нацдэмамі” апошнім, чацвёртым, пунктам называюць „барацьбу з рускімі элементамі ў беларускай мове і максімальную полёнізацыю яе” (Babrowicz i in., 1931, s. 115). Галоўны дакладчык на сходзе пісьменнікаў у снежні 1933 года А. Александровіч, які ў хуткім часе ўзначаліў Інстытут мовы БелАН, у выступленні і ў публікацыях на яго аснове, выкрываў:

Нацдэмы, паланізуючы мову, змагаліся за ўтварэнне буржуазнай рэспублікі, за пачатнае працоўных Совецкай Беларусі фашысцкаму ладу жыцця.

... Паланізацыю беларускай мовы нацдэмы праводзілі поўным ходам. У слоўніку беларускай мовы давалі замест слоў „аукцион” – „ліцытацыя”; „заседатель” – „асэсар”; „всенародный” – „паспаліты”; „сход” – „сойм”; „конфискация” – „заскарбаванне”; „огнестрельное оружие” – „пальная зброя”.

... Беларуская контррэвалюцыя ўсімі сіламі і спосабамі імкнулася, арыентуючыся на фашысцкую Польшчу, зрабіць правапіс беларускай мовы недаступным шырокім беларускім працоўным масам, імкнулася стварыць штучны бар’ер паміж беларускай і рускай мовамі і пры любой мажлівасці засмечвалі беларускую мову рознымі сярэднявекавымі архаізмамі і буржуазнымі вульгарызмамі (Aleksandrowicz, 1934, s. 20–21).

Па сутнасці – гэта афіцыйная дэкларацыя адзіна дапушчальнага і прымальнага ў савецкім мовазнаўстве 30-х гадоў стаўлення да паланізмаў.

„Кволымі прыкметамі здараўлення навуковага жыцця” назваў гісторык беларускага мовазнаўства С. Запрудскі дыскусію аб стане і перспектывах развіцця беларускай літаратурнай мовы, якая прайшла на старонках газет „Літаратура і мастацтва” і „Звязда” на пачатку 1940-х гадоў (Zaprudski, 2015, s. 9). У цэнтры дыскусійнага абмеркавання знаходзіліся пытанні культуры мовы, у рэчышчы якой разглядалася і „ачышчэнне” ад паланізмаў. Так, напрыклад, аўтар артыкула *Наспеўшае пытанне ў газете „Літаратура і мастацтва”* піша:

Работа па фарміраванню беларускай літаратурнай мовы за апошнія гады ішла па двух напрамках. Першы – ачышчэнне мовы ад усяго непатрэбнага, наноснага, другі – ўзбагачэнне мовы, пашырэнне яе слоўнага багацця, папаўненне тэрміналагічнага слоўніка. ... У справе ачышчэння мовы работа грунтавалася на выдаленні непатрэбных і незразумелых шырокім масам народа архаізмаў, правінцыялізмаў і паланізмаў – усяго смецця, жывасілам прыцягнутага ў мову нацдэмамі, якія ставілі сваёй мэтай адрыві беларускага народа ад братняга яму рускага народа („Naspieuszaje pytanie”, 1940).

Здавалася б, у такіх умовах і пры такім стаўленні гаворка пра навуковае вывучэнне паланізмаў не можа нават узнімацца. Тым не менш у беларускім мовазнаўстве з’яўляецца невялікае апісанне паланізмаў – у 1940 годзе выходзіць з друку падручнік для ВНУ пад рэдакцыяй Я. Коласа і К. Гурскага *Курс сучаснай беларускай мовы (Фанетыка. Марфалогія. Лексіка)*, падрыхтаваны калектывам аўтараў Інстытута мовы і літаратуры АН БССР. У гэтым вучэбным выданні змешчаны асобны раздзел *Польскія словы ў беларускай мове*, аўтарам якога, як і ўсёй часткі *Лексіка*, а таксама раздзела *Злучнік*, быў старшы навуковы супрацоўнік Г. З. Шкляр (Szklar, 1940)².

Зразумела, не абышлося ў раздзеле без абвінавачванняў „буржуазных нацыяналістаў”. Аўтар ставіць ім у віну няправільны падыход пры вытлумачэнні агульнай польскай і беларускай лексікі:

Польскія, а таксама беларускія контррэвалюцыйныя буржуазныя нацыяналісты сцвярджалі, што ў беларускай мове ёсць вялікая колькасць польскіх слоў і выразаў. Выходзілі яны пры гэтым з таго, што тыя ці іншыя беларускія словы ўжываюцца таксама ў польскай мове. Але такі падыход зусім няправільны. Большасць гэтых слоў ужываецца таксама ў рускай мове, або ў паасобных рускіх дыялектах ці ў украінскай мове. Такія словы мы павінны лічыць проста агульнаславянскімі. Нават адносна тых слоў, якім мы ў рускіх гаворках не знаходзім адпаведных слоў, няма падстаў сцвярджаць, што яны запазычаны з польскай мовы, калі яны з гукавага боку цалкам адпавядаюць законам беларускай фанетыкі (Szklar, 1940, s. 243).

Вартым увагі ўяўляецца сам факт таго, што аўтар адрознівае ад паланізмаў агульнаславянскія па паходжанні лексемы і спрабуе вызначыць крытэрыі іх вылучэння. Асобна ад паланізмаў разглядаюцца таксама і іншамоўныя словы, запазычаныя праз польскую мову (Szklar, 1940, s. 243).

² Гершль Шкляр, па ўспамінах Соф’і (Спрынцы) Рохкінд, здольны лінгвіст, супрацоўнік яўрэйскага сектара АН БССР. Толькі Шкляр і Рохкінд з усяго сектара пазбеглі арыштаў 1936–37 гг. Разам з Рохкінд падрыхтаваў *Яўрэйска-рускі слоўнік* (1941, на вокладцы пазначаны 1940); пасля вайны працаваў у Кастрэме, выкладаў у педінстытуце рускую мову, вывучаў рускія дыялекты (крыніца інфармацыі: <https://belisrael.info/?p=7959>).

Нарэшце, знаходзім азначэнне паланізмаў, ці не ўпершыню пасля прац Я. Ф. Карскага (у якіх, дарэчы, непасрэднае азначэнне адсутнічае):

Запазычанымі з польскай мовы трэба лічыць толькі тыя словы, фанетычныя або марфалагічныя адзнакі якіх гавораць аб іх польскім паходжанні, або аб якіх гістарычна можна давесці, што яны прыйшлі з польскай мовы. Такіх слоў у беларускай мове налічваецца невялікая колькасць. Пры гэтым у значнай колькасці яны з'яўляюцца малапапулярнымі, і ў самой беларускай мове ёсць да іх іншыя сінонімы (Szklar, 1940, s. 243).

Як некалі ў *Беларусах* Я. Ф. Карскага прымянялася колькасць паланізмаў у беларускай мове XIX ст. (у працы прыведзена толькі 65 „чисто польских слов” са слоўніка І. Насовіча, з іншых крыніц – 84 словы-паланізмы, запазычаныя шляхтай, 182 агульнавядомыя іншамовныя словы, якія маглі трапіць праз польскую мову, а таксама 108 паланізмаў, вядомых „католической Белоруссии и главным образом среди белорусской шляхты”) (Karski, 2006, s. 137–150)³, так і ў гэтым пазнейшым апісанні іх роля і колькасць яўна абмяжоўваюцца. Як і Я. Ф. Карскі, Г. З. Шкляр адзначае пашырэнне слоў польскага паходжання ў помніках старажытнага пісьменства, заўважаючы пры гэтым: „Магчыма, што некаторыя з іх мелі месца таксама ў тагочаснай жывой мове, але ў большасці гэта былі, безумоўна, толькі словы, штучна ўжываемыя ў літаратурных помніках” (Szklar, 1940, s. 244).

Зразумела, што такая трактоўка не дазваляла разглядаць на пачатку 40-х гадоў XX ст. шэраг паланізмаў, што бытавалі ў народнай мове, як набытак папярэдніх эпох.

У ідэалагічна вывераным заключэнні, побач з асуджэннем контррэвалюцыйных буржуазных нацыяналістаў, якія імкнуліся адарваць беларускую мову ад мовы вялікага рускага народа і наблізіць яе да польскай, дзеля чаго штучна насаджалі паланізмы, канстатуецца стаўленне да іх: „Беларуская мова ў ходзе свайго развіцця не толькі адкідае спробы штучна ўвесці чужыя словы ў моўны абыход, але пазбаўляецца і ад тых паланізмаў, якія ў свой час бытавалі ў літаратурнай мове” (Szklar, 1940, s. 245).

Здаецца, ніхто, акрамя аўтара раздзела *Польскія словы ў беларускай мове*, не задаваўся пытаннямі – а што, уласна кажучы, ёсць паланізм у беларускай мове? як адрозніць яго ад ўласнабеларускага, напрыклад, дыялектнага, слова ці формы? У 30-я і 40-я гады, нават пры адсутнасці нарматыўных даведнікаў беларускай мовы (лексікаграфічныя набыткі 1920-х гадоў у даваенным мовазнаўстве асуджаліся як „нацэмаўскія”, нават моцна русіфікаваны *Руска-беларускі слоўнік* 1937 года пад рэдакцыяй А. Александровіча следам за яго складальнікам быў

³ Гл. таксама выказванне А. І. Жураўскага (Żurawski, 1970, s. 104) пра прымяненне колькасці і ролі паланізмаў у працы Я. Ф. Карскага.

асуджаны), сітуацыя з вызначэннем паланізмаў тым не менш падавалася вельмі празрыстай – калі слова зафіксавана ў польскай мове, то адпаведна і беларускае слова ёсць паланізм. Дастаткова прыгледзецца да паланізмаў з „нацдэмаўскай” моватворчасці, якія цытавалі барацьбіты з гэтымі „антысавецкімі элементамі”, каб убачыць, што частка з іх – словы іншамоўнага паходжання, якія былі адаптаваны да польскай мовы і ў такім выглядзе адзначаны ў беларускай; частка – уласнабеларускія ўтварэнні па аднолькавых з польскай мовай словаўтваральных мадэлях і пры дапамозе аднолькавых словаўтваральных сродкаў; частка – словы, якія з’яўляюцца праславянскім набыткам і ў аднолькавай ступені маглі быць вядомымі старажытным польскай і беларускай мовам, але ў апошній маглі і не захавацца; частка – лексемы польскага паходжання, якія ўжо трывала засвоены мовай беларускай народнасці, адкуль яны трапілі ў літаратурную мову. Патрэбы пільна прыглядацца да розных па сваёй сутнасці запазычанняў з польскай мовы, уласна кажучы, і не было – усё роўна яны траплялі ў разрад „антысавецкіх элементаў”, з якімі актыўна змагаліся, пачынаючы з другой паловы 20-х гадоў: „буржуазныя вульгарызмы”, „штучныя наватворы”, „архаізмы”, „правінцыялізмы”.

Паступовае развіццё беларускага мовазнаўства перапыніла Другая сусветная вайна, пасля якой барацьба з „антысавецкімі элементамі” ўжо не была такой актуальнай, склалася іншая сітуацыя і ўзніклі іншыя задачы.

Як паказала ў сваім кандыдацкім даследаванні Г. В. Чараповіч, увага беларускага мовазнаўства першых пяці пасляваенных гадоў і наступнага дзесяцігоддзя была скіравана ў асноўным на пытанні правамернасці ўключэння ў склад беларускай літаратурнай мовы русізмаў, дыялектызмаў, неалагізмаў, старабеларускай лексікі, а таксама на звязаныя з імі праблемы культуры мовы і правапісу, пра што выразна сведчаць матэрыялы грамадскіх дыскусій, якія з’яўляюцца адлюстраваннем актуальнай праблематыкі тагачаснага мовазнаўства (Czarapowicz, 2009). Да вывучэння паланізмаў у другой палове 1940-х гадоў і ў 1950-я гады часам звярталіся ў сувязі з вырашэннем правапісных задач або калі гаворка заходзіла пра іншамоўныя крыніцы папаўнення лексічнага фонду ці культуру беларускай мовы.

Для мовазнаўства БССР, як і для мовазнаўства ва ўсім Савецкім Саюзе, вельмі важнае значэнне мелі вынікі XX з’езда КПСС (1956), на якім быў асуджаны культ асобы Сталіна і сталінскія рэпрэсіі і прыняты курс на мірнае суіснаванне з капіталістычнымі краінамі. Падчас хрушчоўскай адлігі (прыкладна з сярэдзіны 1950-х па сярэдзіну 1960-х гадоў) былі раэбілітаваны многія пацярпелыя ад сталінскага рэжыму мовазнаўцы, іх працы сталі даступнымі, а раней табуіраваныя тэмы – падлеглымі распрацоўцы. Гэта азначала сярод многага іншага і тое, што паланізмы перасталі ўспрымацца як ідэалагічна небяспечныя „антысавецкія элементы” і нарэшце сталі выступаць аб’ектам уласна навуковага вывучэння. Так, у 1958 годзе М. Г. Булахаў на IV міжнародным з’ездзе славістаў у Маскве прачытаў даклад *Развіццё беларускай літаратурнай мовы ў XIX–XX стст. ва ўзаемаадносінах з іншымі славянскімі мовамі*. Значную частку апублікаванай на яго аснове брашуры складае раздзел *Сувязі беларускай літаратурнай мовы*

з польскай мовай (Bułachau, 1958). На думку лінгвіста, элементы польскай мовы ў творах беларускай літаратуры першай паловы XIX ст. „паходзілі, відаць, не з польскай літаратуры, а галоўным чынам з размоўных стыляў мовы палякаў, якія жылі ў гарадах, мястэчках і засценках Беларусі” (Bułachau, 1958, s. 27). Аўтар прыводзіць прыклады паланізмаў з твораў Я. Чачота, В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, А. Абуховіча, ананімных і публіцыстычных сачыненняў XIX ст., Я. Купалы, Я. Коласа. Пры гэтым ён адрознівае лексічныя, марфалагічныя і сінтаксічныя паланізмы, канстатуе, што ў літаратурнай мове XIX ст. яны выконвалі намінацыйную функцыю, а пазней – і стылістычную, вызначае вусны і кніжны шляхі пранікнення паланізмаў, акрэслівае ўтвораныя імі тэматычныя групы. У заключэнні М. Г. Булахаў робіць выснову:

Такім чынам, прыведзеныя факты сведчаць, што і з польскай мовай беларуская літаратурная мова XIX–XX стст. знаходзілася ў цесных узаемаадносінах, якія спрыялі яе лексічнаму і фразеалагічнаму ўзбагачэнню, а таксама ўплывалі на тыя ці іншыя граматычныя нормы. Адною з чарговых задач славянскага мовазнаўства з’яўляецца вывучэнне гэтых узаемаадносін новай беларускай літаратурнай мовы з польскай мовай як у вузка рэгіянальным плане, так і ў плане больш шырокім – з мэтай асвятлення наогул міжславянскіх моўных сувязей (Bułachau, 1958, s. 37).

Блізкі па змесце і напісаны М. Г. Булахамым § 97 *Лексічныя ўзаемаадносіны беларускай мовы з польскай*, змешчаны ў дапаможніку для ВНУ *Курс сучаснай беларускай літаратурнай мовы. Фанетыка. Арфаграфія. Лексікалогія* (Bułachau, 1961). Аўтар праводзіць мяжу паміж паланізмамі, запазычанымі старабеларускай мовай, і паланізмамі, што прыйшлі ў XIX–XX стст.; адзначае вусны і кніжны шляхі пранікнення паланізмаў; называе знешнія адзнакі польскай мовы ў словах; вызначае намінацыйную і стылістычную функцыі паланізмаў у сучаснай беларускай літаратурнай мове.

Як сведчанне змен у беларускім мовазнаўстве можна разглядаць і абарону ў 1963 годзе І. К. Германовічам кандыдацкай дысертацыі *Нармалізацыя лексікі беларускай літаратурнай мовы ў 20–30-х гадах XX ст.* (Hiermanowicz, 1963). У ёй прааналізаваны 85 лексічных дублетных радоў, у складзе якіх сустракаліся і паланізмы. Падчас падрыхтоўкі дысертацыі быў напісаны асобны артыкул *Паланізмы ў беларускай літаратурнай мове 20-х – першай палавіны 30-х гадоў XX ст.*, у якім прааналізавана выкарыстанне польскіх дублетаў (тэрмін аўтара) *варунак, дэсань, мапа, нэндза, развязаць, тартак*, а таксама іх становішча ў беларускай літаратурнай мове 1960-х гадоў (Hiermanowicz, 1962).⁴ Пры гэтым паланізмамі аўтар лічыць „не толькі ўласнапольскія словы, але і некаторыя словы з іншых моў, якія ў беларускую мову былі запазычаны праз польскую” (Hiermanowicz, 1962, s. 86).

⁴ Аналіз вывучэння паланізмаў у працах І. К. Германовіча гл. у артыкуле С. М. Запрудскага (Zaprudski, 2016).

Можна меркаваць, што пасля перыяду актывізацыі ў другой палове 60-х гадоў, што з'яўлялася рэакцыяй на хрушчоўскую адлігу, наступіў іншы перыяд, па часе суадносны з унутрыпалітычным перыядам застою (прыкладна з другой паловы 60-х па другую палову 80-х гадоў), пасля чаго выразна вылучаецца самы канец 80-х – першая палова 1990-х гадоў, якія часта суадносяць з перабудовай і другой хваляй беларусізацыі. Тое, што адбывалася прыкладна з другой паловы 90-х XX ст. па сённяшні дзень, яшчэ падлягае асэнсаванню. Відавочна, што, нягледзячы на перманентную залежнасць ад грамадска-палітычных абставін, гісторыя беларускай мовы і мовазнаўства не ідэнтычныя гісторыі гэтых самых грамадска-палітычных абставін.

Ужо з канца 50-х гадоў XX ст. паступова пашыраецца праблемнае поле мовазнаўчых даследаванняў, прысвечаных паланізмам у беларускай мове. Яны вядуцца ў гістарычным і сінхронным аспектах, а таксама ў рэчышчы гісторыі беларускага мовазнаўства. Наогул жа ўласна паланістыка ў айчынным мовазнаўстве – асобны разгалінаваны напрамак, над распрацоўкай якога працавалі і працуюць многія навукоўцы. Цяжка сказаць хаця б прыблізна, якой колькасцю навуковых даследаванняў вымяраюцца іх дасягненні. У сувязі з гэтым, **вельмі пільную патрэбу мае стварэнне бібліяграфічнага паказальніка па паланістыцы**, што дазволіла б сістэматызаваць ужо існуючыя мовазнаўчыя набыткі ў гэтым рэчышчы, а таксама выявіць найбольш важныя і перспектыўныя напрамкі далейшых навуковых даследаванняў.

А. Гістарычны аспект

Тэму польскамоўнага ўплыву і паланізмаў не можа абмінуць ніводзін з аўтараў грунтоўных прац па гісторыі беларускай мовы. У гістарычным аспекце рознаўзроўневыя паланізмы даследуюцца як асаблівасці мовы таго ці іншага аўтара, помніка ці групы помнікаў старажытнага пісьменства, разглядаюцца ў шэрагу моўных асаблівасцей таго ці іншага перыяду, стылю ці жанру ў гісторыі беларускай літаратурнай мовы. Узгадаем найбольш значныя працы ў гэтым рэчышчы.

У 1963 годзе выйшаў напісаны Л. М. Шакуном дапаможнік для ВНУ *Гісторыя беларускай літаратурнай мовы* (2-е выданне – 1984 год), а ў 1968 годзе – аднайменная калектыўная манаграфія А. І. Жураўскага, І. І. Крамко, А. К. Юрэвіча, А. І. Яновіч. Сярод іншага гаворка ў гэтых выданнях ідзе пра ўплыў польскай мовы і паланізмы ў творах розных стыляў беларускай літаратурнай мовы і ў розныя перыяды яе існавання. Найбольш поўнае вывучэнне паланізмаў (прынамсі лексічных) у гістарычным аспекце прадстаўлена ў калектыўнай манаграфіі *Гістарычная лексікалогія беларускай мовы* (1970), у якой ёсць асобны раздзел *Паланізмы*, аўтар якога, А. І. Жураўскі, адзначыў:

... праблема паланізмаў наогул з'яўляецца найбольш складанай у беларускай лексікалогіі. Аб'ектыўную цяжкасць пры вывучэнні гэтага разраду запазычанняў у беларускай мове складае выключная блізкасць слоўнікавага саставу польскай і беларускай моў у семантычных і словаўтваральных адносінах. У якасці папярэдняга меркавання можна лічыць, што такая блізкасць тлумачыцца некалькімі асноўнымі прычынамі: захаваннем агульнаславянскай дыялектнай спадчыны; утварэннем новых лексічных адзінак на глебе самастойнага існавання гэтых моў па аднолькавай словаўтваральнай мадэлі; запазычваннем з адной мовы ў другую ў выніку цеснага ўзаемадзеяння паміж гэтымі мовамі на працягу ўсяго старажытнага перыяду (Žurauski, 1970, s. 89).

Натуральна, неаднаразова ўзгадваюцца паланізмы ў напісаным У. В. Анічэнкам дапаможніку для ВНУ *Гістарычная лексікалогія ўсходнеславянскіх моў* (1978), а таксама ў такіх грунтоўных калектыўных працах, як *Гістарычная марфалогія беларускай мовы* (1979) і *Мова беларускай пісьменнасці XIV–XVIII стст.* (1988).

З апошніх па часе набыткаў гістарычнага мовазнаўства трэба назваць у сувязі з нашай тэмай калектыўную манаграфію *Лексіка старабеларускай літаратурна-пісьмовай мовы XIV – сярэдзіны XVI ст.* (2016), адпаведныя часткі якой утрымліваюць асобныя заўвагі адносна паланізмаў і ўплыву польскай мовы на слоўнікавы склад старабеларускай.

Нельга абмінуць увагай асобныя дысертацыйныя даследаванні па гісторыі беларускай мовы, аб'ектам вывучэння ў якіх выступаюць паланізмы. Так, у доктарскай дысертацыі А. М. Булыкі *Лексічныя запазычанні беларускай мовы XIV–XVIII стст.* (1980) аналізуюцца 3772 іншамоўныя лексічныя адзінкі, сярод якіх 1396 адзінак – гэта словы лацінскага паходжання, перанятых непасрэдна з лацінскай мовы і праз старапольскую мову, 1140 адзінак польскага і 688 адзінак германскага паходжання, прычым апошнія запазычваліся „ў большасці праз пасрэдніцтва старапольскай мовы і толькі часткова непасрэдна з германскіх моў” (Булыко, 1980, s. 24–25). У іншай частцы сваёй дысертацыі аўтар разглядае „лексемы польскага паходжання, у тым ліку ўтварэння ў польскай мове ад іншамоўных лексічных элементаў” як аднародныя ўтварэнні (Булыко, 1980, s. 13). Спецыяльна звернута ўвага ў даследаванні на адрозненне паміж запазычаннямі (паланізмамі) і „лексічнымі сродкамі, ужытымі пад уплывам польскай мовы” (Булыко, 1980, s. 26). Шмат цікавых звестак пра паходжанне і функцыянаванне шэрагу паланізмаў можна знайсці непасрэдна ў доктарскай дысертацыі А. М. Булыкі, а таксама ў складзеным ім слоўніку *Даўнія запазычанні беларускай мовы* (1972).

У 1978 годзе з'явілася даследаванне У. М. Свяжынскага *З гісторыі беларуска-польскіх моўных кантактаў старажытнай пары (На матэрыяле Дзённіка Ф. М. Еўлашоўскага)*, якое выходзіла за межы лексікі. Марфалагічным паланізмам прысвечаны кандыдацкія дысертацыі С. М. Якаўлева – *Марфалагічныя паланізмы ў мове старабеларускага пісьменства* (1985) і Ж. І. Ярома – *Марфалагічныя паланізмы ў Статуце Вялікага Княства Літоўскага 1529 г.* (2006).

Безумоўна, вельмі многія аўтары, назваць якіх не ўяўляецца магчымым, у іншых дысертацыйных даследаваннях і ў асобных публікацыях па гісторыі беларускай мовы неаднаразова звярталіся да вывучэння запазычанняў з польскай мовы і польскамоўнага ўплыву. Існуюць таксама працы, прысвечаныя рэфлексіі над самім працэсам запазычвання з польскай мовы ў беларускую. У гэтым ракурсе асабліваю ўвагу даследчыкаў прыцягваюць 1920-я гады – перыяд актыўных пошукаў шляхоў развіцця і нарматворчасці. Так, С. М. Запрудскі ў манаграфіі *Беларускае мовазнаўства і развіццё беларускай літаратурнай мовы: 1920–1930-я гады* апісвае тагачасны ўдзел польскай мовы ў фарміраванні беларускай, умовы і прычыны яго існавання і знікнення, моўныя дыскусіі на гэты конт, а таксама прыводзіць спіс паланізмаў, што ўжываліся ў беларускай мове ў той перыяд, і падае адносна іх уласныя назіранні і каментарыі (Zaprudski, 2009, s. 180–197). Шмат увагі нададзена польскамоўнаму ўплыву і ў раздзеле *Выпрацоўка ў 1920-я гг. канцэпцыі літаратурнай мовы* іншай працы гэтага ж аўтара (Zaprudski, 2015, s. 68–83).

З ліку створаных у апошняе дзесяцігоддзе трэба назваць і даклад А. А. Лукашанца на XIV міжнародным з’ездзе славістаў (Охрыд 2008) пад назвай *Міжславянскае моўнае ўзаемадзеянне і дынаміка літаратурнай нормы (беларуская мова паміж рускай і польскай)*, у якім аналізуецца польскае і рускае ўздзеянне на нарматворчасць беларускай мовы ад пачатку XX і да пачатку XXI ст. Паведамляючы пра перыяд канца XX ст., аўтар адзначае:

Спецыфіка гэтага перыяду заключаецца ў тым, што, па-першае, пры захаванні тэндэнцыі на збліжэнне з рускай мовай (інтэрнацыяналізацыя) паралельна актуалізуецца тэндэнцыя на адштурхоўванне ад яе (нацыяналізацыя). Па-другое, адштурхоўванне ад рускай мовы ажыўляе тэндэнцыю на збліжэнне з польскай мовай (асабліва ў сферы лексікі). Спецыфіка ўзаемадзеяння гэтых тэндэнцый на сучасным этапе развіцця і функцыянавання беларускай літаратурнай мовы абумоўлена так званай зменай моўных арыенціраў і фактычна прывяла да ўключэння ў маўленчую практыку значнай колькасці паланізмаў (Łukaszaniec, 2014, s. 48).

Ва ўступным раздзеле *Лексічныя працэсы ў беларускай мове канца XX – пачатку XXI стст.* складальнікі *Слоўніка новых слоў беларускай мовы* (2009) В. І. Уласевіч і Н. М. Даўгулевіч канстатуюць:

Беларуская мова пачынаючы з 90-х гадоў XX ст. папоўнілася значнай колькасцю новых слоў, некаторыя з якіх не абазначаюць новыя паняцці, а з’яўляюцца дублетамі нарматыўных лексем. Адною з вызначальных рыс беларускай мовы згаданага перыяду выступае тэндэнцыя да замены лексічных адзінак, агульных з рускай мовай, наватворами або запазычаннямі з польскай і ўкраінскай моў (Ułasiewicz, Dauhulewicz, 2009, s. 4).

Аўтар манаграфічнага даследавання *Развіццё лексічных сродкаў беларускай паэзіі* (2012) В. М. Ляшук, спасылаючыся на творы асобных беларускіх паэтаў

1990-х гадоў, піша: „Апошнім часам назіраецца ўстойлівая тэндэнцыя папаўнення моўных сродкаў за кошт лексікі польскай мовы. У пазэі павялічылася колькасць паланізмаў-дублетаў узуальных слоў” (Laszuk, 2012, s. 218). І сярод іншых робіць наступную выснову:

... вельмі прадуктыўнымі спосабамі папаўнення і развіцця лексічных сродкаў мастацкай выразнасці з’яўляюцца аўтарская словатворчасць, зварот да сродкаў дыялектнай мовы, устарэлых слоў, запазычанняў, асабліва паланізмаў (Laszuk, 2012, s. 225).

Акрамя таго, што паланізмы выступаюць прадметам вывучэння ў працах па гісторыі беларускай мовы, яны фігуруюць таксама ў даследаваннях па гісторыі беларускага мовазнаўства, але ўжо ў шэрагу іншых лінгвістычных тэм, пытанняў і праблем (гл., напрыклад, працы А. Я. Баханькова, М. Г. Булахава, І. К. Германовіча, С. М. Запрудскага, Т. І. Тамашэвіча, Л. М. Шакуна і інш.).

Б. Сінхронны аспект

У гэтым аспекце паланізмы больш за ўсё вывучаны на лексічным ўзроўні. Так, у 1973 годзе кандыдацкую дысертацыю *Агульныя элементы беларускай і польскай лексікі* абараніў Г. В. Пальцаў. Фактычнай базай для правядзення даследавання сталі дадзеныя сучасных аўтару слоўнікаў беларускай і польскай моў, а само даследаванне носіць, перадусім, супастаўляльны характар, асобныя раздзелы насычаны дадатковымі этымалагічнымі і гістарычнымі даведкамі. Шмат увагі нададзена ў працы агульнаславянскай лексіцы беларускай і польскай моў, рэгіянальнай (паўночнаславянскай), узаемназапазычанай і агульназапазычанай лексіцы, агульным утварэнням у беларускай і польскай мовах (тэрміналогія аўтара) (Palcau, 1973).

У 1977 г. І. М. Акулаў абараніў кандыдацкую дысертацыю *Запазычанні ў структуры беларускай мовы*, у якой паланізмы разглядаліся ў адным шэрагу з запазычаннямі з рускай, англійскай, нямецкай, французскай і некаторых іншых моў – высвятлялася ступень колькаснага папаўнення лексікі беларускай мовы іншамоўнымі запазычаннямі, іх функцыянаванне ў розных жанрах, пераўтварэнне іншамоўных слоў у межах сінанімічных радоў і лексіка-семантычных груп, выяўляліся іншамоўныя элементы на фанетычным і марфалагічным узроўнях, а таксама спосабы іх адаптацыі ў беларускай мове (Акулаў, 1977).

Паказальна, што ў кандыдацкіх дысертацыях Г. В. Пальцава і І. М. Акулава адсутнічае непасрэднае значэнне таго, што трэба лічыць паланізмам у беларускай мове. У працах сінхроннага характару такое значэнне, відаць, успрымалася як збытковае, бо да паланізмаў аўтаматычна залічваюся фактычна любы моўны элемент, наяўны і ў польскай мове.

Пра ўплыў польскай мовы і паланізмы, іх удзел у фарміраванні лексічнага складу сучаснай беларускай мовы ідзе гаворка ў адпаведных раздзелах манаграфіі А. Я. Баханькова *Развіццё лексікі беларускай літаратурнай мовы ў савецкі перыяд: сацыялінгвістычны нарыс* (1982). Гэтаму ґрунтоўнаму даследаванню папярэднічала меншая па аб'ёму публікацыя раздзела *Змяненне лексікі беларускай мовы ў савецкі перыяд* у калектыўнай манаграфіі *Гістарычная лексікалогія беларускай мовы* (Вачаўка, 1970).⁵

Лексічныя паланізмы разглядаюцца таксама ў тыпалагічна-супастаўляльным даследаванні Л. В. Чарнышовай *Функцыянаванне паланізмаў у рускай і беларускай мовах* (1989).

Аб'ектам вывучэння ў кандыдацкай дысертацыі Ірэны Федарук *Польскія моўныя элементы ў беларускай мове Беластоцчыны (на матэрыяле выданняў Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Беластоку)* (1986) выступае беларуская літаратурная мова па-за межамі ўласна Беларусі – на Беластоцчыне.

Вельмі значная частка навуковых артыкулаў беларускіх лінгвістаў прысвечана польскамоўнаму ўплыву на беларускія гаворкі. Акрамя гэтага, цэлы шэраг публікацый па дадзенай тэме існуе ў польскім мовазнаўстве, аднак у нашым даследаванні яны не разглядаюцца. Пра паланізмы ў гаворках пісалі І. М. Акулаў і Б. С. Вялічка, Г. У. Арашонкава, Г. Ф. Вештарт, Л. Ц. Выгонная, І. І. Лучыц-Федарэц, І. Б. Мятліцкая, А. А. Парукаў, А. А. Станкевіч, В. В. Шур і інш. Шмат увагі нададзена запазычанням з польскай мовы ў доктарскай дысертацыі А. А. Станкевіч *Лексіка іншамоўнага паходжання ў беларускіх народных гаворках* (1997). Беларуска-польскае ўзаемадзеянне ў гаворках даследуецца ў кандыдацкіх працах *Этымалогія і семантыка прыназоўнікаў беларускай мовы (на матэрыяле гаворкі вёскі Трывежа на Беластоцчыне)* Базыля Сегеня (1997), *Паўночна-ўсходнія арэальныя інавацыі ў польскай мове* Н. А. Снігіровай (2009).

У беларускім мовазнаўстве існуе шэраг параўнальных і супастаўляльных даследаванняў беларускай і польскай моў (Г. У. Аўчыннікава, С. А. Важнік, В. І. Дронь, В. В. Патапава, А. С. Рускіх і інш.), у якіх непасрэдна пытанні ўзаемадзеяння дзвюх моў на лексічным узроўні амаль не разглядаюцца, але сам факт існавання якіх падкрэслівае актуальнасць і запатрабаванасць шматаспектнага сістэмнага вывучэння беларуска-польскага моўнага ўзаемадзеяння.

Асобна скажам пра дынаміку стаўлення да паланізмаў у беларускім мовазнаўстве і ў цэлым у беларускай мове другой паловы XX – пачатку XXI стст. Працы гістарычнага і супастаўляльна-тыпалагічнага характару, што з'явіліся ў беларускім мовазнаўстве на працягу 50-х–80-х гадоў XX ст., сведчаць пра тое, што паланізмы маюць у беларускай мове даўнюю традыцыю выкарыстання і займаюць сваё месца ў сістэме мовы; яны не ідэалагізуюцца, як гэта было

⁵ Аналіз гэтай публікацыі, а таксама іншых прац А. Я. Баханькова гл. у артыкуле С. М. Запрудскага (Zaprudski, 2016, s. 34–38).

ў папярэднія перыяды. Аднак, і стаўленне да іх можна ахарактарызаваць як памяркоўнае і дыстанцыянаванае.

Ужо інакш выглядае перыяд канца 80-х – пачатку 90-х гадоў XX ст. У гэты час у беларускай мове актуалізаваліся многія ўжываныя ў перыяд беларусізацыі 1920-х гадоў лексічныя і граматычныя сродкі, сярод якіх шмат паланізмаў. У складзеным В. І. Уласевіч і Н. М. Даўгулевіч *Слоўніку новых слоў беларускай мовы* (2009) з паметай **польск.** (польскае) пададзена 80 лексем: *адсотак, амбасада, візітоўка, выбітны, ганараваць, гжэчны, збаўчы, імпрэза, каляжанка, кіроўца, мапа, навуковец, наклад, пакрыёма, пляцак, размоўца, стасункі, страйк, улётка, унёсак, файны, філіжанка, шараговы* і інш. (Ułasiewicz, Dauhulewicz, 2009). Аднак, калі на пачатку XX ст. паланізмы траплялі ў літаратурную мову не толькі кніжным шляхам, але і праз мясцовыя гаворкі, то з канца стагоддзя іх выкарыстанне падтрымлівалася маўленчай практыкай 1920-х гадоў і пэўнай пісьмовай традыцыяй (Ułasiewicz, Dauhulewicz, 2009, s. 11–12). У той жа час не ўсе носьбіты беларускай мовы ўсведамлялі тады і ўсведамляюць сёння польскамоўны характар такіх сродкаў; многімі яны ўспрымаюцца як некалі перыферычныя, „забытыя”, але ўласнабеларускія словы і формы. У любым выпадку іх паходжанне адыходзіць на другі план, а на першы выступае адпаведнасць моўным пурыстычным патрабаванням. Такая нацыяналізацыя мовы асабліва яркая праявілася падчас другой хвалі беларусізацыі пачатку 1990-х гадоў і працягваецца па сёння.

Стаўленне да паланізмаў у цэлым не вызначаецца аднароднасцю і выразна падзяляецца на два тыпы: 1) *нейтральнае* – уласна навуковае стаўленне, якому характэрны навуковы падыход, аб’ектыўнасць і неперадзятасць, незалежнасць ад індывідуальных густаў даследчыка ці пануючай ідэалогіі; 2) *эмацыянальнае* – стаўленне, якое праяўляецца як а) адабрэнне, ухваленне – паланізмы пры гэтым разглядаюцца як моўныя адзінкі (гаворка найперш пра лексемы), якія ўзбагачаюць слоўнікавы склад і выразна адрозніваюць беларускую мову ад рускай; б) асуджэнне, непрыманне – паланізмы ацэньваюцца як ненарматыўныя сродкі (пры гэтым часта апелююць да састарэлага *Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы* 1977–1984 гг.), як збыткоўныя дублеты, што ствараюць непажаданую варыянтнасць і для якіх існуюць уласныя па паходжанні нарматыўныя адпаведнікі. Два апошнія віды стаўлення заснаваны на эмацыянальных ацэнках і ва многім дэтэрмінаваны ідэалагічнымі ўстаноўкамі. Меркаванні некаторых лінгвістаў, а таксама бібліяграфію па гэтай праблеме можна знайсці, напрыклад, у артыкуле В. І. Уласевіч (Ułasiewicz, 2015).

Абагульняючы прыведзеныя назіранні, можна канстатаваць: 1) даследаванне паланізмаў у беларускім мовазнаўстве вядзецца ў гістарычным і сінхронным аспектах; 2) як у гістарычным, так і ў сінхронным аспектах найбольш вывучана ўздзеянне польскай мовы на лексічным узроўні; 3) прадметам большасці даследаванняў выступаюць лексічныя паланізмы літаратурнай мовы і народных гаворак; 4) уласна навуковым з’яўляецца нейтральнае стаўленне да паланізмаў; станоўчае ці адмоўнае эмацыянальнае стаўленне абумоўлена экстралінгвістычнымі фактарамі.

Bibliografia

Źródła

- Aleksandrowicz, Andrej. (1934). Kłásawaja baračba na mowaznaučnym froncie i reforma prawapisa biełaruskaj mowy. U: *Piśmienniki BSSR ab reformie prawapisa biełaruskaj mowy* (s. 12–27). Minsk: Wydawiectwa Biełaruskaj akademii nawuk.
- Babrowicz, Liawon, Szpileuski, Iwan, Bandarenka, Wasil, Wolfson, Siamion, Maciukiewicz, Jazep. (1931). „Nawuka” na służbie nacdemauskaj kontrewalucyi. T. 1. Cz. 2. Mowaznaustwa. Minsk: Wydawiectwa Biełaruskaj akademii nawuk.
- Naspieuszaje pytanie (1940). *Litaratura i mastactwa*, 8, s. 3.
- Szklar, Hiercal Z. (1940). Polskija słowy u biełaruskaj mowie. U: Hurski, Kanstancin I., Łomcieu, Cimafiej P., Szklar, Hiercal Z., Rochkind, Sprynca L. *Kurs suczasnaj biełaruskaj mowy (Fanietyka. Marfałohija. Leksika)* (s. 243–245). Minsk: Wydawiectwa AN BSSR.

Opracowania

- Akułau, Iosif M. (1977). *Zapazyczanni u struktury biełaruskaj mowy: dysiertycja na atrymanie wuczonaj stupieni kandydata filalohicznych nawuk*. Minsk: maszynapis.
- Bachańkou, Arciom J. (1970). Zmianiennie leksiki biełaruskaj mowy u sawiecki pieryjad. U: Bachańkou, Arciom J. (red.). *Historycznaja leksikałohija biełaruskaj mowy* (s. 266–292). Minsk: Nawuka i Technika.
- Bułachau, Michaił H. (1958). Suwiazii biełaruskaj litaraturnaj mowy z polskaj mowaj. U: Bułachau, Michaił H. (1958). Razwiccio biełaruskaj litaraturnaj mowy u XIX–XX stst. wa uzajemaadnosinach z inszymi sławianskimi mowami (s. 26–38). Minsk: Wydawiectwa AN BSSR.
- Bułachau, Michaił H. (1961). Leksicznaja uzajemaadnosina biełaruskaj mowy z polskaj. U: Biryła, Mikałaj W., Bułachau, Michaił H., Szuba, Pawieł P. *Kurs suczasnaj biełaruskaj litaraturnaj mowy. Fanietyka. Arfahrafija. Leksikałohija* (s. 152–157). Minsk: Dziaŕžaunaje Wuczebna-Piedahahicznaje Wydawiectwa BSSR.
- Butyko, Aleksandr N. (1980). *Leksiczeskije zaimstwowanija w biełoruskom jazykie XIV–XVIII ww*. Awtorieferat na soiskanije uczonej stepieni doktora filolohicznych nauk. Minsk: maszynapis.
- Czarapowicz, Hanna W. (2009). *Razwiccio biełaruskaj mowy u aswiatlenni pieryjadycznaha druku 40-ch–60-ch hadou XX st.: stanaulennie norm*. Dysiertycja na atrymanie wuczonaj stupieni kandydata filalohicznych nawuk. Minsk: maszynapis.
- Hiermanowicz, Iwan K. (1962). Palanizmy u biełaruskaj litaraturnaj mowie 20-ch – pierszaj paławiny 30-ch hadou XX st. *Wiesci AN BSSR: Sieryja Hramadskich Nawuk*, 2, s. 87–96.
- Hiermanowicz, Iwan K. (1963). *Normalizacyja leksiki biełoruskogo literaturnogo jazyka w 20–30-ch godach XX st*. Awtorieferat dissiertacyi na soiskanije uczonej stepieni kandydata filolohicznych nauk. Minsk: maszynapis.
- Karskij, Jefim F. (2006). *Biełorusy*. T. 1. *Wwiedienije w izuczenije jazyka i narodnoj słowiesnosti*. Minsk: Biełaruskaja encykłapiedyja.

- Laszuk, Wiktoryja M. (2012). *Razwiccio leksicznych srodkau bielaruskaj paezii*. Minsk: Bielaruski instytut sistemnaha analizu i infarmacyjnaha zabiespiaczennia nawukowa-technicznaj sfery.
- Łukaszaniec, Alaksandr A. (2014). Miżslawianskaje mounaje uzajemadziejannie i dynamika litaraturnaj normy (bielaruskaja mowa pamiż ruskaj i polskaj). U: Łukaszaniec, Alaksandr A. *Bielaruskaja mowa u XXI stahoddi: razwiccio sistemy i prablemy funkcyjanawannia* (s. 33–52). Minsk: Bielaruskaja nawuka.
- Marakou, Leanid. (1997–2002). *Represawanyja litaratary, nawukoucy, rabotniki aswiety, hramadskija i kulturnyja dziejacy Bielarusi. 1794–1991*. Uziata z: <http://www.marakou.by/by/davedniki/represawanyya-litaratary.html> (dostup: 07.07.2017).
- Palcau, Hienadz W. (1973). *Ahulnyja elementy bielaruskaj i polskaj leksyki*. Dysertacyja na atrymannie wuczonaj stupieni kandydata filalohicznych nawuk. Minsk: maszynapis.
- Ułasiewicz, Wiktoryja I., Dauhulewicz, Natalia M. (2009). *Słownik nowych słou bielaruskaj mowy*. Minsk: TetraSistems.
- Ułasiewicz, Wiktoryja I. (2015). Nowyja i aktualizawanyja zapazyczanni z polskaj mowy u bielaruskaj mowie paczatku XXI st. i ich adlustrawannie u leksikahraficznych wydanniach. *Studia Białorusiściyczne*, 9, s. 295–313.
- Zaprudski, Siarhiej M. (2009). *Bielaruskaje mowaznaustwa i razwiccio bielaruskaj litaraturnaj mowy: 1920–1930–ja hady*. Minsk: Wydawiectwa Bielaruskaha dziażaunaha uniwersiteta.
- Zaprudski, Siarhiej M. (2015). *Historyja bielaruskaha mowaznaustwa (1918–1940)*. Minsk: Wydawiectwa Bielaruskaha dziażaunaha uniwersiteta.
- Zaprudski, Siarhiej M. (2016). Dasledawannie bielaruskaj litaraturnaj mowy 1920–30-ch u Bielarusi u sawiecki czas. *Wiesnik BDU: Sier. 4: Filalohija; Żurnalistyka; Piedahohika*, 3, s. 31–40.
- Żurauski, Arkadz I. (1970). Pałanizmy. U: Bachańkou, Arciom J (red.). *Historycznaja leksikalohija bielaruskaj mowy* (s. 89–104). Minsk: Nawuka i technika.

Summary

The study of Polonisms in Belarusian linguistics conducted in the 1940s until the 21st century, is under consideration in this article: the main studies dedicated to the loanwords borrowed from Polish are enumerated; framework aspects for the studies of Polonisms are defined. Besides, much attention is paid to the attitude toward Polonisms that has been changing during different periods and has been depending on extralinguistic factors.

Key words: loanwords, Polish influences, Belarusian linguistics

Streszczenie

Artykuł jest poświęcony badaniom zapożyczeń polskich w języku białoruskim, które prowadzono na Białorusi w latach 40. XX–XXI w. W publikacji omówiono najważniejsze prace dotyczące polonizmów funkcjonujących w języku białoruskim oraz wskazano najważniejsze

aspekty rozważań nad zapożyczeniami polskimi w białoruszczyźnie. Autorka zaznacza ponadto, że stosunek do polonizmów na Białorusi zmieniał się w różnych okresach i często był zależny od czynników ekstralingwistycznych.

Wyrazy kluczowe: zapożyczenia, polonizmy, wpływy polskie, językoznawstwo białoruskie

Рэзюмэ

У артыкуле аналізуецца вывучэнне паланізмаў у беларускім мовазнаўстве 40-х гадоў XX– XXI ст.: называюцца асноўныя навуковыя працы, прысвечаныя запазычанням з польскай мовы, вызначаюцца аспекты, у якіх вялося даследаванне паланізмаў. Акрамя гэтага, нададзена ўвага стаўленню да паланізмаў, якое змянялася ў розныя перыяды і часта залежыла ад экстралінгвістычных фактараў.

Ключавыя словы: іншамоўныя запазычанні, паланізмы, польскамоўны ўплыў, беларускае мовазнаўства